

- 1 Raimo Salokangas, Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949-1996. Yleisradio Oy 1996.
- 2 Kaarle Nordenstreng, Epilogi: yleisradiotoiminta suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Pirkko Tulppo (toim.), Radioamatööreistä tajuntateollisuuteen. Puoli vuosisataa suomalaista yleisradiotoimintaa. WSOY 1976, 307-321.
- 3 Raimo Salokangas, Historiallisesta tiedotustutkimuksesta. Tiedotustutkimus 1/1984, 52-54.
- 4 Ks. Nordicom-Information 3-4/1996, 41-49.

KAARLE NORDENSTRENG

Ohi meni

Jos lukisin Raimo Salokangasta kuin hän minua, kimpaantuisin oitis. Hänhän julkeaa suositella minulle muistelmien kirjoittamista, kun en muka osaa tehdä mittavaa tutkimusta enkä muutenkaan yllä hänen erinomaisuutensa arviointiin. Rupeaisin sitten väöntämään ja vihjailemaan.

Mutta ei: ilmoitan mielihyvin ryhtyvänä aikanaan muistelmien tekoon, ja kieltäydyn kohteliaasti ottamasta vastaan henkilökohtaisuuksia. Tiedoksi siis, että puukko meni ohi.

Totean siiti huokaisten, että onpa siinä kollegalla tapa lukea. Yritin tosissani olla tasapuolinen ja nostaa esille tärkeän yleisen kysymyksen mediahistorian suhteesta yhteiskuntaan.

Ohi siis meni puolin ja toisin. Joten eiköhän jätetä areena seuraavaksi niille, jotka keskittyvät asiaan – kaipa sellaisia vielä/jo tavallavallasta löytyy.

ESKO SALMINEN

Raittila ajaa raiteissaan – valitettavaa ohikeskustelua

Pentti Raittilan kirja-arvio teoksetani Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968-1991 (Edita 1996) on esimerkki valitettavasta ohikeskustelusta kahden tieteellisen lähestymistavan tiedotusopin ja lehdistöhistorian välillä. Hedelmällisen kritiikin ja keskustelun sijasta Raittila ajaa omista tiedotusopin raiteissaan harhaan eikä halua oikein ymmärtää kirjaa, varsinkaan sen tutkimusmetodia ja asemaa peruskartoituksena.

Menneinä vuosina määrätty osa tiedotusoppia piti itseään sinä oikeana tieteenä. Historiantutkimus oli vain "kronikointia". Alkavatko taas vanhat tuulet puhalttaa? Historiatiede metodeineen on viestintätutkimuksen lähestymistapa muiden joukossa.

On ymmärrettävää, että kirjastani paljastuva lehdistön lähimenneisyys on joillekin tiedotusoppineille kiusallista. 1970-luvun totuuksien kanssa on monen vaikea elää. En väitä, että se koskee Raittilaa. Naiivia on kuitenkin Raittilan tavoin yrittää riistää tältä lehdistöhistorian alaan kuuluvalta monivuotiselta hankkeelta tutkimuksen luonnetta.

Lähes asiaton on Raittilan arvion loppu mm. teoksen ilmaisuisesta. Raittila pitää kirjaa myös epäanalyttisenä - tietysti omista lähtökohdistaan. Tunnettuahan on, että aivan toisenlaiseen tulokseen ovat tulleet aikaisemmin teosta arvioineet itsekin historioitsijat Touko Perko, KS 22.9. ja valt. tri Jukka Tarkka, HS 24.10., tutkija Markku Salomaa, Journalisti 17.10. ja kriitikko Tero Liukkonen, HS 8.1. Sekä monet muut.

Juuri tiedotusopin edustajalta odottaisi arviota työssä kehitettyä uudenlaisesta sisällönanalyysistä. Siinä on mitattu lehtien suomettumisastetta lähes 20 koti- ja ulkomaisesta sanomalehdestä 1968-1991. Nyt tätä graafisin esityksin varustettua analyttistä liiteosaa s.293-305 ei ole arvioitu

sen keskeisestä luonteesta huolimatta lainkaan. Se on tutkimuksen ydinosaa. Myös kuvatutkimus on hyvin olennainen.

Raittila ei myöskään ole puutunut eräässä mielessä koko kirjan perustaan eli ulkomaisten lehtien rooliin. Iso-Britannian, Saksan liittotasavallan, DDR:n ja Ruotsin lehtien suhtautuminen itsesensuuriin on nyt saatu samojen kansien väliin.

Tutkimuksen pääasiaa on luonnollisesti itsesensuuriin ongelmallinen käsitteanalyysi. Koko käsite oli tutkimusprojektin alkaessa määrittelmätön. Projektissa se jäseni. Siinä oli suureksi avuksi tiedotusopin laitoksella tehty tätä kiisteltä aihetta koskeva luonteva, avoin yhteistyö joidenkin tiedotusopin tutkijoiden kanssa.

Päämetodina kirjassa on lähtötavoitteen mukaan historiantutkimuksen perinteinen kvalitatiivinen analyysi. Työtä tehtiin viidessä maassa, ja aineistoa oli assistenttien arvioiden mukaan lähes 150 000 sanoma- ja aikakauslehtien sekä arkistosivua. Niistä syntyi itsesensuuriin peruskartoitus. On kohtuutonta vaatia tällaiseen peruskartoitukseen analyysejä vaikkapa tekstintutkimuksen keinoin ns. "ystävyyden journalismista". Sellaiset tietysti ovat, kuten monet muutkin herätteet, jatkokutkimuksen aiheita joko tiedotusopin tai historian metodein. Niitä jo tehdäänkin.

En tietenkään väitä, että Raittila olisi lukenut koko kirjaani kuin piru Raamattua. Teosta on myös *asiallisesti käsitelty, ja Raittila löytää* monia merkittäviä kohtia. Hän kiinnittää huomiota myönteisellä tavalla yksityiskohtiin esim. siihen, että kirjassa on runsaasti venäläisten salaisia raportteja Suomen lehtikentästä. Niiden saanti Moskovasta oli todella työlästä.

Journalistisesta näkökulmasta ja jatkotöiden kannalta – joita monet opiskelijat nyt tekevät – on lopulta ikävää, että Raittilan sinänsä selkeässä kritiikissä olennainen jää sivuun, em. keskeisiä seikkoja ei arvioida lainkaan. Tutkimuksessa tietysti hyödyllinen pikkutarkkuus taas nousee – virheitä hakiessa – liiankin suureen kunniaan kirjoituksen loppusanoissa.